

บทที่ 2

แนวคิด “ความรู้สึกมั่นคงในชีวิต”

คนทั่วไปมักคุ้นกับคำว่า “ความมั่นคงในชีวิต” ซึ่งโดยมากมักหมายถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม แท้ที่จริงคำว่า “ความมั่นคงในชีวิต” นั้น โดยตัวเองมีความหมายในเชิงจิตวิทยาด้วย ซึ่งถ้าจะเรียกให้ชัดเจนก็คือคำว่า “ความรู้สึกมั่นคงในชีวิต” ซึ่งเป็นความรู้สึกกลัวหรือไม่กลัวในการดำรงชีวิต อาจกล่าวได้ว่า ความมั่นคงทางเศรษฐกิจเป็นการให้ความหมายความมั่นคงในลักษณะภววิสัย ซึ่งเห็นและวัดได้ชัดเจน เช่น รายได้ ทรัพย์สินต่างๆ ส่วนความมั่นคงในเชิงจิตวิทยา หรือความรู้สึกมั่นคงในชีวิตนั้น เป็นความหมายในลักษณะอัตวิสัย

วสันต์ ลิ้มป์เฉลิม ในเอกสารคำบรรยายเรื่อง “มโนทัศน์ ‘ความรู้สึกมั่นคงในชีวิต’” (วสันต์ ลิ้มป์เฉลิม, 2560, หน้า 1) เริ่มต้นจากการกล่าวถึงองค์ประกอบของชีวิตว่ามีสองด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ/รูปธรรม และด้านจิตใจ/นามธรรม จากนั้นก็ระบุว่า ความมั่นคงในชีวิตก็มีองค์ประกอบสองด้านในทำนองเดียวกัน กล่าวคือมีด้านวัตถุ/สิ่งนอกตัว (ซึ่งอาจเรียกว่าเกี่ยวกับด้านภววิสัย) และด้านจิตใจ/ด้านภายใน (ซึ่งสามารถเรียกอีกคำว่า เป็นด้านอัตวิสัย) ความมั่นคงในชีวิตด้านจิตใจนี้เรียกกันอีกคือคำว่า ความรู้สึกมั่นคงในชีวิต นั่นเอง ทั้งนี้ในความรู้สึกมั่นคงในชีวิตซึ่งนับหนึ่งเป็นด้านอัตวิสัยนั้น โดยทั่วไปก็หาได้แยกขาดอย่างสิ้นเชิงกับเงื่อนไขทางวัตถุภายนอกหรือด้านภววิสัยไม่ โดยภววิสัยนั้นจะเกี่ยวข้องแค่ไหนกับบุคคล ยังย่อมขึ้นกับปัจจัยการคิด-การตีความของแต่ละบุคคลไป

วสันต์ ลิ้มป์เฉลิม ได้ปรับสมการความสุขแบบง่ายที่อ้างในงานของ เอ็ด ดีเนอร์ (Ed Diener) และ โรเบิร์ต บีสวาส ดีเนอร์ (Robert Biswas-Diener, 2555, หน้า 164) มาเป็นสมการ “ความรู้สึกมั่นคงในชีวิต” กล่าวคือ

$$\text{ความรู้สึกมั่นคงในชีวิต} = \frac{\text{สิ่งที่มี}}{\text{สิ่งที่เราอยาก}}$$

โดยอธิบายว่า ตามสมการความรู้สึกมั่นคงในชีวิตนี้ สิ่งที่มีเป็นตัวเลข และสิ่งที่เราอยากเป็นตัวส่วน สิ่งที่มีเป็นมิติด้านวัตถุ หรือจัดเป็นเรื่องของความมั่นคงทางวัตถุโดยตรง ขณะที่สิ่งที่เราอยาก เป็นมิติอัตวิสัย ความรู้สึกมั่นคงในชีวิตเป็นเรื่องอัตวิสัยที่สัมพันธ์กับทั้งด้านภววิสัย (สิ่งที่มี) และอัตวิสัยในส่วนที่เกี่ยวกับสิ่งที่อยาก ซึ่งความอยากเองโดยทั่วไปก็ได้รับอิทธิพลจากภววิสัยด้วย

เช่น การได้ประสบกับสิ่งกระตุ้นให้คิดเปรียบเทียบ หรือตรงข้ามการได้เรียนรู้จากสิ่งอ้างอิงที่ช่วยลดความอยาก (เช่น หลักธรรม) โดยวสันต์ระบุว่า เพื่อให้ง่าย จึงอธิบายโดยลดทอนสิ่งที่เรามีและสิ่งที่เราอยาก เป็นในรูปตัวเงิน

ยกตัวอย่างเช่น

นาย ก มีเงิน 200,000 บาท แต่สิ่งที่นาย ก อยาก คือจำนวนเงิน 1,000,000 บาท

$$\text{ความรู้สึกมั่นคงในชีวิตของนาย ก} = \frac{200,000 \text{ บาท}}{1,000,000 \text{ บาท}} = 0.2$$

นาย ข มีเงิน 200,000 บาท เท่ากับนาย ก แต่สิ่งที่นาย ข อยาก คือจำนวนเงิน 50,000 บาท

$$\text{ความรู้สึกมั่นคงของนาย ข} = \frac{200,000 \text{ บาท}}{50,000 \text{ บาท}} = 4$$

แม้สิ่งที่มีของนาย ก และนาย ข จะเท่ากัน แต่นาย ก มีสิ่งที่อยากมากกว่านาย ข ทำให้ความมั่นคงในชีวิตของนาย ก น้อยกว่านาย ข ถึง 20 เท่า

หรือตัวอย่าง นาย ค มีเงิน 100,000 บาท น้อยกว่า นาย ก แต่นาย ค มีสิ่งที่อยาก 50,000 บาท

$$\text{ความรู้สึกมั่นคงในชีวิตของนาย ค} = \frac{100,000 \text{ บาท}}{50,000 \text{ บาท}} = 2$$

จากสมการความรู้สึกมั่นคงในชีวิตของนาย ค จะเห็นว่า นาย ค มีความรู้สึกมั่นคงในชีวิตมากกว่านาย ก ถึง 10 เท่า ทั้งที่นาย ค มีน้อยกว่า นาย ก 2 เท่า

วสันต์ ลิ้มป์เฉลิม อ่างงานการศึกษาเกี่ยวกับความสุขซึ่งพบว่า การเปรียบเทียบสถานะของเรากับผู้อื่นมีผลต่อความสุขของเรา เช่น ถ้าเรามีรายได้เท่ากับ 1 ล้าน แต่เมื่อเราคิดเปรียบเทียบกับเพื่อนที่มีรายได้เท่ากับ 2 ล้าน เราจะรู้สึกไม่มีความสุข เพราะเราอยากมีให้เท่ากับเขาหรือมากกว่าเขา ผลการศึกษาสาเหตุของการขาดความสุขเมื่อคิดเปรียบเทียบสถานะผู้ที่เหนือกว่า สามารถปรับมาใช้กับเรื่องความรู้สึกความมั่นคงในชีวิตได้เช่นกัน กล่าวคือ หากบุคคลใดคิดเปรียบเทียบสถานะกับผู้อื่นที่มีมากกว่า “สิ่งที่อยาก” ของเขาจึงมีมากขึ้น ดังนั้น เมื่อเทียบกับ “สิ่งที่มี” ของเขาแล้วมีผลทำให้ค่าของความรู้สึกมั่นคงในชีวิตของเขามีน้อยลงกว่าก่อนหน้าการคิดเปรียบเทียบ

คำอธิบายโมโนทัศน์ “ความรู้สึกมั่นคงในชีวิต” ของวสันต์ ที่เป็นลักษณะอัตวิสัยนั้น สอดคล้องกับการชี้ประเด็น “ความมั่นคงในชีวิต” ของนิธิ เอียวศรีวงศ์ เพียงแต่นิธิใช้คำว่าความมั่นคงในชีวิต ในความหมายรวมๆ ดังตัวอย่างที่ปรากฏในบทความเรื่อง “เสื่อเหล็องเป็นใครและออกมาทำไม” ซึ่งอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดการเคลื่อนไหวสำคัญของกลุ่มคนเสื่อเหล็อง ซึ่งนิธิชี้ว่า เป็นเพราะความรู้สึกขาดความมั่นคงในชีวิตโดยเปรียบเทียบ เมื่อเกิดชนชั้นกลางระดับล่างที่เขยิบมาใกล้ โดยอธิบายความเหลื่อมล้ำในลักษณะที่มีความเกี่ยวข้องกับความมั่นคงในชีวิต ดังความตอนหนึ่ง

“มีเหตุในทางเศรษฐกิจหลายอย่างดังที่กล่าวแล้ว ซึ่งทำให้คนชนชั้นกลางระดับล่างรู้สึกเจ็บเจ็บที่ต้องสูญเสียความมั่นคงในชีวิตไม่เฉพาะแต่ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ... แต่รวมถึงความมั่นคงที่คุ้นเคยกันมาด้วย... นอกจากนี้ ในท่ามกลางสถานภาพทางรายได้ของตัว ที่ตนรู้สึกตกต่ำลง สังคมไทยจะกลายเป็นสังคมพุ่มพวยมากขึ้น (Affluent society) จึงเท่ากับกีดกันตนให้ออกไปจากความฟูฟ่าหรูหรา ที่ดูจะไม่มัววันเข้าถึง

ทั้งหมดนี้คือ ‘ความเหลื่อมล้ำ’ อย่างหนึ่งแต่อธิบายด้วยความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ
อย่างเดียวไม่พอ จำเป็นที่จะต้องนำเอาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจนี้เข้าไปให้ความหมายแก่ชีวิต
ของชนชั้นกลางระดับกลาง และผมขอเรียกอย่างกว้างๆว่า “ความเหลื่อมล้ำทางวัฒนธรรม”
(นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2553, หน้า 137)

ในการอธิบายปรากฏการณ์คนเสื้อแดง ในบทความเรื่อง “ความเหลื่อมล้ำ” นิธิก็ได้ชี้เช่น
เดียวกันว่า

ต้องเข้าใจ ‘ความเหลื่อมล้ำ’ ในความหมายกว้างๆอย่างนี้ จึงจะสามารถอธิบายสถานการณ์
ขัดแย้งได้...อีกด้านหนึ่งที่ลืมไม่ได้เป็นอันขาดทีเดียวก็คือ ‘ความเหลื่อมล้ำ’ “เป็นความรู้สึก...”
(นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2553, หน้า 166)

โดยสรุป การพิจารณาความรู้สึกมั่นคงในชีวิตของบุคคลนั้น โดยทั่วไปเกี่ยวข้องกับด้าน
เศรษฐกิจ ซึ่งอาจเรียกว่า ด้านภววิสัย และในด้านจิตวิทยา ซึ่งอาจเรียกว่า ด้านอัตวิสัย ทั้งนี้ด้าน
อัตวิสัยในส่วนของความอยากนั้น ก็ได้รับอิทธิพลจากเงื่อนไขทางสังคมด้วยที่สำคัญคือกรที่อัตวิสัย
มีการคิดเปรียบเทียบสถานะ